

SAHİB HACIYEV

AMEA Naxçıvan Bölməsi,

E-mail: sahib-haciyev@mail.ru

HİKMƏT ORUCOV

Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Yer Quruluşu,

Geodeziya və Xəritəçəkmə Layihə İnstitutu

E-mail: hikmet.orucov.82@mail.ru

KƏNGƏRLİ İNZİBATI RAYONUN TORPAQ-KADASTR YARIMRAYONLARI

Məqalədə Kəngərli inzibati rayonunda torpaq-kadastr rayonlaşdırılması haqqında məlumat verilir. Təsərrüfatların ixtisaslaşdırılması üzrə torpaq-kadastr yarımrayonlarını müəyyənləşdirmək üçün ərazidə yayılan torpaq örtüyü strukturunun eko-coğrafi şəraiti (relyef, iqlim, hidroloji və hidrogeoloji, bitki və heyvanlar aləmi, antropogen təsir və s.), degradasiya prosesləri (şorlaşma, eroziya, bataqlaşma və s.), morfoloji, fiziki və kimyavi xüsusiyyətləri öyrənilir.

Nəticədə Kəngərli inzibati rayonunda torpaqların fiziki-coğrafi xüsusiyyətlərini və münbitlik göstəricilərini nəzərə alaraq muxtar respublikanın Sədərək-Gilançay torpaq-kadastr rayonu daxilində Şahtaxtı-Qabılı, Böyükdüz-Yeni Kərki, Xıncab-Təzəkənd yarımrayonları, Günnüt-Parağaçay torpaq-kadastr rayonunda isə Qarabağlar-Çalxanqala və Qaraquş-Keçəltəpə torpaq-kadastr yarımrayonları ayrılışdır.

Açar sözlər: torpaq kadastrı, coğrafi amillər, torpaq, bonitet, torpağın bonitirovkası, torpağın ekoloji qiymətləndirilməsi.

Aparılan işin aktuallığı. Muxtar respublikanın digər əraziləri kimi Kəngərli inzibati rayonu da mürəkkəb relyef şəraitinə malik olduğuna görə burada əkinə yararlı torpaq sahələri azlıq təşkil edir. Digər tərəfdən ərazinin kontinental iqlim şəraiti torpaqların degradasiyasına, eroziya və şorlaşma proseslərinə məruz qalmasına səbəb olur. Məhz, bu baxımdan muxtar respublikanın torpaq fondunun 15,9 faizini təşkil edən Kəngərli rayonunda torpaq tədqiqatlarının aparılması aktualdır.

Tədqiqat obyektı. Tədqiqat obyektı kimi Kəngərli rayonunda yayılan torpaq sahələri götürülmüşdür. İnzibati rayon muxtar respublikada coğrafi mövqeyinə görə şimaldan Ermənistan Respublikası, qərbdən Şərur inzibati rayonu, cənub-qərbdən İran İslam Respublikası, şərqdən isə Babək inzibati rayonu ilə sərhədlənir.

Tədqiqatın məqsədi. Kəngərli inzibati rayonunda yayılan torpaq örtüyü strukturunun eko-coğrafi şəraitini, morfoloji, fiziki və kimyavi xüsusiyyətlərini öyrənməklə, mədəni-təbii bitkilər altında onlardan səmərəli istifadə olunması üçün torpaqların fiziki coğrafi xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq torpaq-kadastr rayon və yarımrayonlaşdırılmasını aparmaq, həmçinin təsərrüfatların ixtisaslaşdırılmasını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir.

Bu məqsədə nail olmaq üçün bir neçə məsələnin həll olunması qarşısına qoyulmuş və uğurla yerinə yetirilmişdir.

Material və metodika. Mövzuya aid ədəbiyyat, çöl materialları toplanılmış və işin metodikası hazırlanmışdır. Mövzu işlənmərkən tarixin ayrı-ayrı inkişaf mərhələlərində xarici ölkələrdə, o cümlədən Azərbaycanda və Naxçıvan MR-də torpaq-bitki təd-

qiqatları aparılan alimlərin monoqrafiya, metodik vəsait, xəritə materialları və müasir tələblərə cavab verən iş təcrübələrindən istifadə olunmuşdur [3, s. 5-17; 4, s. 310-328; 5, s. 88-97; 7, s. 45-67].

Tarixin müxtəlif inkişaf pillələri üzrə Naxçıvan MR-in bütün ərazilərində olduğu kimi Kəngərli inzibati rayonunda da aparılan torpaq tədqiqat işləri nəzərdən keçirilmiş və 1920-ci ildən hazırkı dövrə kimi müxtəlif tədqiqatçılar tərəfindən aparılan elmi-tədqiqat işləri təhlil olunmuş, tədqiqat işində lazımı nəzəri və praktik məsələlərdən istifadə edilmişdir.

Təhlil və müzakirə. İnzibati rayonda torpaqların qiymətləndirilməsi, aqroistehsalat qruplaşdırılması, torpaq-kadastr rayonlaşdırılması ilə bərabər, müasir dövrdə aqrar sektorda ixtisaslaşmanı düzgün aparmaq üçün təbii zonalar üzrə (mədəni və təbii bitkilər altında) torpaq-kadastr yarımrayonlaşdırılmasının aparılması da tələb olunur. Ərazidə torpaqların mədəni və təbii bitkilər altında məhsuldarlığının qiymətləndirilməsində, torpaq-kadastr rayon və yarımrayonlaşdırılmasının aparılmasında, onların fiziki-coğrafi şəraitinə (relyef, geoloji və geomorfoloji quruluşu, iqlim şəraiti, hidroloji və hidrogeoloji şəraiti, bitki və heyvanlar aləmi və s.) və münbitlik göstəricilərinə də diqqət yetirilmişdir [1, s. 9-95; 2, s. 4-67].

2017-ci ildə "Kəngərli inzibati rayonunda torpaq-kadastr rayon və yarımrayonları" mövzusu üzrə aparılmış torpaq-bitki tədqiqatları əsasında müxtəlif mənbələrdən toplanmış materialların araşdırılması (fiziki-coğrafi, morfoloji, fiziki, kimyavi xüsusiyyətləri, məhsuldarlığı və ekoloji şəraiti) nəticəsində muxtar respublikanın Sədərək-Gilançay torpaq-kadastr rayonu daxilində Şahtaxtı-Qabılı, Böyükdüz-Yeni Kərki, Xıncab-Təzəkənd torpaq-kadastr yarımrayonları, Günnüt-Parağaçay torpaq-kadastr rayonu daxilində isə Qarabağlar-Çalxanqala və Qaraquş-Keçəltəpə torpaq-kadastr yarımrayonları ayrılmışdır (xəritə-sxem).

Xəritə-sxem

Kəngərli inzibati rayonunun fiziki-coğrafi xüsusiyyətlərinin müxtəlifliyini nəzərə alaraq ayrılmış torpaq-kadastr yarımrayonları (Şahtaxtı-Qabılı, Böyükdüz-Yeni Kərki, Xıncab-Təzəkənd, Qarabağlar-Çalxanqala və Qaraquş-Keçələpə) haqqında aşağıda ətraflı məlumat verilir.

1. Şahtaxtı-Qabılı torpaq-kadastr yarımrayonu. Kəngərli inzibati rayonunun cənub-qərb hissəsini əhatə edən bu yarımrayon Şərur düzənliyinin şərq qurtaracağında yerləşir. Yarımrayon qərbdən Şərur düzü torpaq-kadastr yarımrayonu, şimaldan dağətəyi və dağlıq sahələri əhatə edən Qarabağlar-Çalxanqala torpaq-kadastr yarımrayonu, şərqdən düzənlik və dağətəyi zonada yerləşən Xıncab-Təzəkənd torpaq-kadastr yarımrayonu və düzənlik ərazidə yerləşən Böyükdüz-Yeni Kərki torpaq-kadastr yarımrayonu ilə əhatə olunmaqla, cənub-qərbdən Araz çayı vasitəsilə İran İslam Respublikası ilə sərhədlənir. Torpaq-kadastr yarımrayonuna Şahtaxtı, Qabılı kəndlərinin və Qıvrıq qəsəbəsinin torpaq sahələri daxildir.

Kadastr yarımrayonunun relyef quruluşuna nəzər saldıqda, ərazi mərkəz hissələrdə alçaq dağ tişləri ilə parçalanmışdır. Dağ tişləri ilə parçalanmış sahələrdə alçaq təpələrə rast gəlinir. Ən hündür nöqtəsi 980 metrdir.

Yarımrayonda qışı soyuq, yayı quraq, isti yarımsəhra iqlimi hakimdir. Ərazinin mütləq yüksəkliyi 857-980 metr, nisbi yüksəkliyi isə 0-123 metr təşkil edir. Muxtar respublikanın ərazisində ayrılmış bu yarımrayon bitkilərin həyatında həlledici rol oynayan termik ehtiyatları ilə zəngindir.

Ərazinin coğrafi mövqeyindən asılı olaraq iqlim parametrlərini aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar. Müsbət temperaturların cəmi 4650-4850°C, 5°C-dən yuxarı müsbət temperaturların cəmi 4100-4300°C, 10°C-dən yuxarı müsbət temperaturların cəmi 3500-3700°C, orta illik temperatur 11,9°C, orta mütləq maksimum 37°C, orta mütləq minimum -17°C təşkil edir. İllik yağıntuların miqdarı 200-210 mm, bitkilərin vegetasiyaya başladığı mart-aprel aylarında nisbi nəmnlənmə 35-40 faiz təşkil edir. Lakin, bitkilərin əsas inkişafının müşahidə olunduğu iyul-avqust aylarında 1-4 faizdən yuxarı qalxa bilmir. Ona görə də bu sahələrdə intensiv suvarma əkinçiliyi tətbiq olunur.

Kadastr yarımrayonun çay şəbəkəsi yox dərəcəsidir. Əkin sahələrinin suvarılmasında əsasən kəhriz suları üstünlük təşkil edir. Rayonun bəzi təsərrüfatlarında Arpaçay sol sahli kanalı və Araz çayından nasoslar vasitəsilə çəkilən suvarma suyundan istifadə olunur.

Ərazidə xüsusilə allüvial-subasar, bataqlıq-çəmən, çəmən-boz, boz-çəmən, açıq-boz, boz-qonur və karbonatlı-boz (ağ torpaq) torpaqları yayılmışdır.

2. Böyükdüz-Yeni Kərki torpaq-kadastr yarımrayonu. Kəngərli inzibati rayonunun düzənlik zonasını əhatə edən yarımrayon, şimal-qərbdən Şahtaxtı-Qabılı, şimaldan Xıncab-Təzəkənd yarımrayonları, qərbdən Naxçıvan şəhərinin inzibati ərazisi, cənub-qərbdən isə Araz su anbarı və Araz çayı vasitəsilə İran İslam Respublikası ilə sərhədlənir. Torpaq-kadastr yarımrayonuna Böyükdüz və Yeni Kərki kəndlərinin torpaq sahələri daxildir.

Bu yarımrayonda da qışı soyuq, yayı quraq, isti yarımsəhra iqlimi hakimdir. Ərazinin mütləq yüksəkliyi 817-1153 metr, nisbi yüksəkliyi isə 0-336 metr təşkil edir. Muxtar respublikanın ərazisində ayrılmış bu yarımrayon da əvvəlki yarımrayon kimi bitkilərin həyatında həlledici rol oynayan termik ehtiyatları ilə zəngindir.

Kadastr yarımrayonunun relyef quruluşuna nəzər saldıqda, ərazinin mərkəz hissələrində alçaq təpələrlə (Binədüz dağı-883 metr, Tazuçan dağı 935 metr, Duzdağ 1153 metr və s.) yanaşı, Böyükdüz düzənliyinin şərq hissəsində güclü sel sularının nəticəsində uzunluğu bir neçə kilometr, dərinliyi 5-7, eni isə 3-4 metr olan yarıqanlara da rast gəlinir.

Ərazinin coğrafi mövqeyindən asılı olaraq iqlim parametrlərini aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar. Müsbət temperaturların cəmi 4700-4900°C, 5°C-dən yuxarı müsbət temperaturların cəmi 4150-4350°C, 10°C-dən yuxarı müsbət temperaturların cəmi 3550-3750°C, orta illik temperatur 12°C, orta illik mütləq maksimum 38°C, orta illik mütləq minimum -18°C müşahidə olunur. Termik ehtiyatlardan əlavə ərazidə illik yağıntının miqdarı 180-200 mm, vegetasiya dövründə nisbi nəmnlənmə 40-45 faizdir. Lakin, bitkilərin əsas inkişafının müşahidə olunduğu iyul-avqust aylarında 2-5 faizdən yuxarı qalxa bilmir. Ona görə də bu sahələrdə intensiv suvarma əkinçiliyini tətbiq etmək lazımdır.

Bu yarımrayon relyefinin nisbətən düzənlik olması, duzlu süxurların üzə çıxması, iqlimin quraqlığı, qunt sularının səviyyəsinin səthə yaxın olması, buxarlanmanın çox olması, su ehtiyatının azlığı, boz-soran, boz-şorakət torpaqların ərazidə çox yayılması, torpaq-bitki örtüyünün kasıb olması, tala-tala səhra landşaftının müşahidə olunması və təsərrüfatın mənimlənməsi cəhətdən əvvəlki yarımrayondan fərqlənir.

Böyükdüz-Yeni Kərki torpaq-kadastr yarımrayonunda xüsusilə allüvial-subasar, boz-soran, boz-şorakət, bataqlıq-çəmən, çəmən-boz, boz-çəmən, açıq-boz, boz və boz-qonur torpaqlar yayılmışdır.

3. Xıncab-Təzəkənd torpaq-kadastr yarımrayonu. Yarımrayon Kəngərli inzibati rayonun dağətəyi zonasını və Süst maili düzənliyini əhatə etməklə şimal və şimal-qərbdən Qarabağlar-Çalxanqala, şərqdən Babək inzibati rayonu, cənubdan Böyükdüz-Yeni Kərki, qərbdən isə Şahtaxtı-Qabılı torpaq-kadastr yarımrayonu ilə sərhədlənir.

Əsasən Təzəkənd və Xıncab kəndlərinin torpaq sahələrinin yerləşdiyi torpaq-kadastr yarımrayonunda yayı quraq və sərin keçən mülayim isti iqlim hakimdir. Bu iqlim tipi muxtar respublikanın 1000-1200 metr mütləq yüksəklikdə olan alçaq dağlıq zonasının aşağı hissələrini əhatə edir. Kadastr yarımrayonun alçaq dağətəyində formalaşan iqlim tipi inzibati rayonun qərb, şimal və cənub hissəsindən mülayimliyi ilə fərqlənir. Ərazi düzənliyə nisbətən hündürdə yerləşdiyindən, termik şəraitinin bir qədər az və nəmliyinin çox olması ilə fərqlənir. Yarımrayonun relyef quruluşuna nəzər saldıqda, sel suları ilə az parçalanmış maili düzənliyi yalnız şərq hissəsində süxurların yuyulması nəticəsində dərinliyi 1-2 metr olan yarıqanlara rast gəlinir. Ərazidə əvvəlki kadastr yarımrayonundan fərqli olaraq quraq çəkilmiş iqlimi hakimdir. Torpaq-kadastr yarımrayonunda iqlim tipinin parametrlərini aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar.

Müsbət temperaturların cəmi 4400-4600°C, 5°C-dən yuxarı müsbət temperaturların cəmi 3800-4000°C, 10°C-dən yuxarı müsbət temperaturların cəmi 3400-3600°C, orta illik temperatur 11°C, orta illik mütləq maksimum 36°C, orta illik mütləq minimum -16°C müşahidə olunur. Termik ehtiyatlardan əlavə ərazidə illik yağıntının miqdarı 300-350 mm, vegetasiya dövründə nisbi nəmnlənmə 55-65 faizdir. Lakin, bu göstərici bitkilərin əsas inkişafının müşahidə olunduğu iyul-avqust aylarında 8-10 faizdən yuxarı qalxa bilmir. Ona görə də təsərrüfat sahələrində intensiv suvarma əkinçiliyinin tətbiq edilməsi zəruridir.

Torpaq-kadastr yarımrayonu relyefinin az parçalanması, yağıntının nisbətən çox olması, torpaq-bitki örtüyünün məhsuldarlığı və təsərrüfatın mənimlənməsi cəhətdən əlverişlidir. Lakin, bu sahələrdə də suvarma suyunu böyük ehtiyacı vardır. Son dövrlərdə Uzunoba gölündən Böyükdüz düzənliyinə çəkilmiş suvarma xətləri vasitəsilə Süst düzənliyi torpaqlarından taxıl əkini altında səmərəli istifadə olunur və yüksək məhsul götürülür.

Yarımrayonda xüsusilə boz, tünd boz, açıq-şabalıdı, şabalıdı, bozqır və bozqırlaşmış dağətəyi və s. torpaqlar yayılmışdır.

4. **Qarabağlar-Çalxanqala torpaq-kadastr yarımrayonu.** Kəngərli inzibati rayonunun 1000-1600 metr mütləq, 0-600 metr nisbi yüksəklikdə olan alçaq və orta dağlıq ərazilərinin aşağı hissələrini əhatə edən kadastr rayonu şimaldan Qaraquş-Keçəltəpə, qərb və cənub-qərbdən Şahtaxtı-Qabıllı, cənubdan Xincab-Təzəkənd kadastr yarımrayonları, şərqdən Babək, şimal-qərbdən isə Şəhur inzibati rayonları ilə sərhədlənir. Torpaq-kadastr yarımrayonuna Qarabağlar, Çalxanqala, Xok və Yurdçu kəndlərinin torpaq sahələri daxildir. Bu yarımrayonda da əvvəlki yarımrayon kimi yayı quraq və sərin keçən mülayim isti iqlim hakimdir. Yarımrayon relyefin qərb hissədə daha çox parçalanması, torpaq-bitki örtüyünün kasıblığı, iqlim ünsürlərinin paylanması və təsərrüfatın mənimənilməsi baxımından əvvəlkindən fərqlənir. Ərazi Dərələyəz silsilələrinin qərbə və cənuba doğru uzanmış qolları ilə kəsilmiş tirələrdən ibarətdir.

Alçaq və orta dağlıq sahədə formalaşan yayı quraq və sərin keçən mülayim isti iqlim tipi Arazboyu düzənliyinin iqlimindən azacıq mülayimliyi ilə fərqlənir. Yarımrayonun relyef quruluşu düzənlikdən nisbətən hündürdə yerləşdiyindən, termik şəraitinin az olması və namılıyının çoxluğu ilə fərqlənir. İqlim tipinin parametrlərini aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar.

Müsbət temperaturların cəmi 3200-4000°C, 5°C-dən yuxarı müsbət temperaturların cəmi 3000-3600°C, 10°C-dən yuxarı müsbət temperaturların cəmi 2300-3600°C, orta illik temperatur 9,5°C, orta illik mütləq maksimum 33°C, orta illik mütləq minimum -18°C müşahidə olunur. Termik ehtiyatlardan əlavə ərazidə illik yağıntının miqdarı 350-400 mm, vegetasiya dövründə nisbi nəmnləmə 45-80 faizdir. Bitkilərin əsas inkişaf dövrü olan iyul-avqust aylarında nəmnləmə 9-13 faizdən yuxarı qalxa bilmir. Bütün bunları nəzərə alsaq sahələrdə intensiv suvarma əkinçiliyinin tətbiq edilməsi mütləqdir.

Torpaq kadastr yarımrayonunda əkinə yararlı torpaqlarda suvarma suyuna olan tələbatın təqribən 30 faizi kəhrizlərin hesabına təmin olunur. Bu da ərazidə suvarma suyuna böyük ehtiyac olduğunu göstərir.

Yarımrayonda xüsusilə boz, boz-karbonatlı, boz-cəmən, şabalıdı, bozqır şabalıdı, bozqırlaşmış dağ şabalıdı, dağ açıq-şabalıdı, şabalıdı və s. torpaqlar yayılmışdır.

5. **Qaraquş-Keçəltəpə torpaq-kadastr yarımrayonu.** Yarımrayon Kəngərli inzibati rayonun dağlıq zonasını əhatə etməklə, şimal-şərqdən Ermənistan Respublikası, şərqdən Babək inzibati rayonuna daxil olan Yuxarı Buzqov, Aşağı Buzqov və Lizbird çökəkliyi, cənubdan Qarabağlar-Çalxanqala torpaq-kadastr yarımrayonları, şərqdən isə Şəhur inzibati rayonu ilə sərhədlənir.

Kadastr yarımrayonunda yayı quraq və ən çox sərin keçən soyuq iqlim hakimdir. Bu iqlim tipi Dərələyəz silsilələrinin hündür hissələrini əhatə etməklə, formalaşdığı sahənin mütləq hündürlüyü 2000 metrdən 3000 metrə qədərdir.

Ərazinin iqlim parametrlərini aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar. Müsbət temperaturların cəmi 1800-2800°C, 5°C-dən yuxarı temperaturların cəmi 1400-2400°C, 10°C-dən yuxarı temperaturların cəmi 800-1800°C, orta illik temperatur 22,2°C, orta illik mütləq maksimum 20°C, orta illik mütləq minimum -27°C müşahidə olunur.

Termik ehtiyatlardan əlavə rayonda illik yağıntının miqdarı 600-700 mm, vegetasiya dövründə nisbi nəmnləmə 80-120 faiz olsa da, bitkilərin əsas inkişafı müşahidə olunduğu iyul-avqust aylarında 20-30 faizdən yuxarı qalxa bilmir. Ona görə də burada da bəzi təsərrüfat sahələrində suvarma əkinçiliyinin tətbiq olunması məsləhətdir. İqlim tipinin hakim olduğu ərazilərin aşağı hissələrində torpaqəmələgəlmə prosesinin normal getdiyi sahələr dəmyə əkinçiliyi, yuxarı hissələrdə dağların yamaclarında nazik torpaq qatı olan sahələr isə yay otlaqları kimi istifadə olunmalıdır.

Yarımrayonda əsasən bozqır dağ-cəmən, dağ-meşə, bozqır və bozqırlaşmış dağ-şabalıdı, dağ boz-şabalıdı, dağ-şabalıdı və s. torpaqlar yayılmışdır.

Nəticə. 1. Apardığımız tədqiqatlar əsasında müxtəlif mənbələrdən toplanmış materialların araşdırılması (fiziki-coğrafi, morfoloji, fiziki, kimyəvi xüsusiyyətləri, məhsuldarlığı və ekoloji şəraiti) nəticəsində ərazidə muxtar respublikanın Sədərək-Gilançay torpaq-kadastr rayonu daxilində Şahtaxtı-Qabıllı, Böyükdüz-Yeni Kərki, Xincab-Təzəkənd torpaq-kadastr yarımrayonu, Günnüt-Parağaçay torpaq-kadastr rayonu daxilində isə Qarabağlar-Çalxanqala və Qaraquş-Keçəltəpə torpaq-kadastr yarımrayonları ayrılışdır.

2. Kəngərli inzibati rayonun fiziki-coğrafi xüsusiyyətlərini və münbitlik göstəricilərini nəzərə alaraq Şahtaxtı-Qabıllı torpaq-kadastr yarımrayonunun xüsusilə yemçilik, əlik istiqamətində iribuyuzlu heyvandarlıq, xırdabuynuzlu heyvandarlıq, taxılçılıq, yurmurt istiqamətində quşçuluq, bostan-tərəvəzçilik (Şahtaxtı qovunu); Böyükdüz-Yeni Kərki torpaq-kadastr yarımrayonunun yemçilik, südçülük istiqamətində iribuyuzlu heyvandarlıq, xırdabuynuzlu heyvandarlıq, yurmurt istiqamətində quşçuluq və tərəvəz-bostançılıq; Xincab-Təzəkənd torpaq-kadastr yarımrayonunun yemçilik, taxılçılıq, südçülük istiqamətində iribuyuzlu heyvandarlıq, xırdabuynuzlu heyvandarlıq, ət istiqamətində quşçuluq, bostan-tərəvəzçilik, dağ ətlərində üzümçülük və dəmyə taxılçılıq; Qarabağlar-Çalxanqala torpaq-kadastr yarımrayonunun əlik istiqamətində iribuyuzlu heyvandarlıq, xırdabuynuzlu heyvandarlıq, quşçuluq, tütüncülük, tərəvəzçilik (Qarabağlar soğanı), dağ ətlərində və vadilərdə üzümçülük, meyvəçilik, dəmyə şəraitində taxılçılıq və yemçilik, turizm; Qaraquş-Keçəltəpə torpaq-kadastr yarımrayonunun isə xırdabuynuzlu heyvandarlıq, dəmyə taxılçılıq və yemçilik, həmçinin turizm təsərrüfat sahələri üzrə ixtisaslaşdırılması müəyyənləşdirilmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Babayev S.Y. Naxçıvan Muxtar Respublikasının coğrafiyası. Bakı: Elm, 1999, 226 s.
2. Hacıyev S.Ə. Naxçıvan Muxtar Respublikası torpaqlarının ekocoğrafi şəraiti. Bakı: MBM, 2009, 108 s.
3. Hacıyev S.Ə. Naxçıvan Muxtar Respublikasında torpaqların aqroekologiyası: Metodik vəsait. Bakı: Elm, 2000, 40 s.
4. Məmmədov Q.Ş. Azərbaycanda torpaq islahatı. Bakı: Elm, 2002, 411 s.
5. Şəfiyevov Ə.B. Torpaq və bitkilərin analiz üsulları. Bakı: Azərneşr, 1964, 204 s.
6. Алиев Г.А., Зейналов А.К. Почвы Нахичеванской АССР. Баку: Азернешр, 1998, 235 с.
7. Мамедов Р.Г. Опыт группировки почвы Нахичеванской АССР по агрофизическим свойствам // ДАН Аз. ССР, 1968, с. 43-48.

Сахиб Гаджиев, Хикмет Оруджов

ПРИРОДНЫЕ ПОЧВЕННО-КАДАСТРОВЫЕ ПОДРАЙОНЫ КЕНГЕРЛИНСКОГО АДМИНИСТРАТИВНОГО РАЙОНА

В статье приводятся природные почвенно-кадастровые подрайоны Кенгерлинского административного района. По направлению специализации хозяйств в регионе с целью установления природных почвенно-кадастровых районов и подрайонов изучаются физико-географические условия (рельеф, климат, гидрография

и гидрогеология, растительный и животный мир, антропогенное воздействие и др.), деградационные процессы (засоление, эродированность, заболачивание, каменистость, заросшие участки и др.), морфологические, физические, химические свойства и структура почвенного покрова территории. Одновременно проводится оценка почв под культурными-естественными растениями. Самый высокий балл получили горно-каштановые – 100, каштановые – 96, самый меньший – песчанисто-заболоченно-луговые (32), каменисто-щебнисто-пойменные (18) и каменистые пойменные почвы (10 баллов).

В заключение, учитывая физико-географические особенности и показатели плодородия почв Кенгерлинского административного района, нами предложено выделить 5 природных почвенно-кадастровых подрайонов. В пределах Садарак-Гиланчайского почвенно-кадастрового района – Шахтахты-Габыллы, Бойукдуз-Новый Керки, Хынджаб-Тазакенд, Гуннит-Парагачайского почвенно-кадастрового района – Карабаглар-Чалхангале и Карагуш-Кечалтаренский подрайоны.

Ключевые слова: почвенный кадастр, географические факторы, почва, бонитет, бонитировка почв, экологическая оценки почв.

Sahib Hajiyev, Hikmet Orujov

NATURAL SOIL-CADASTRAL SUBAREAS OF THE KANGARLY ADMINISTRATIVE DISTRICT

The paper describes the natural soil-cadastral subareas of the Kangarly administrative district. In the direction of the specialization of farms in the region, physical and geographical conditions (relief, climate, hydrography, hydrogeology, plant and animal life, anthropogenic impact, etc.), degradation processes (salinity, erosion, bogging, stony, overgrown areas, etc.), morphological, physical, chemical properties and structure of the soil cover of the territory are studied in order to establish natural soil cadastral areas and sub-areas. At the same time, soil is assessed under cultivated and natural plants. The highest score was given to the mountain-chestnut – 100, chestnut – 96, the smallest score – to sand-nasty-swampy meadow (32), stony-gravelly-floodplain (18) and stony soil (10).

In conclusion, taking into account the physico-geographical features and indicators of soil fertility in the Kengerlinsky administrative district, we proposed to identify 5 natural soil cadastral subareas. There are the Shahtakhty-Gabyly, Boyukduz-New Kerki, Khyntjab-Tazakend within the Sadarak-Gilanchay soil-cadastral area, and in the Gunnit-Paragachay soil-cadastral area – the Garabaghar-Chalkhangale and Garagush-Kecheltaren sub-areas.

Keywords: soil cadastre, geographic factors, soil, bonitet, soil valuation, ecological valuation of soils.

(Aqrar elmləri üzrə elmlər doktoru, dosent Varis Quliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)